

ПРО ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

С. І. Колосок, канд. екон. наук, ст. викладач;

Н. М. Кравченко, студент

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна

E-mail: kolosok@management.sumdu.edu.ua,

E-mail: n.kravchenko@bas.latagro.com.ua

У роботі проведено дослідження результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. Було розглянуто необхідність удосконалення методологічних підходів економічного аналізу та запропоновано підхід до аналізу виробництва продукції сільськогосподарських підприємств. Виявлені резерви збільшення обсягів виробництва сільськогосподарських підприємств та проведена їх економічна оцінка.

Ключові слова: *економічний аналіз, підхід до проведення економічного аналізу виробництва продукції рослинництва, урожайність сільськогосподарських культур.*

ВСТУП

Актуальність робіт, спрямованих на дослідження господарської діяльності підприємств, невідмінно зростає. Це пов'язано з необхідністю діагностики виробничих процесів, контролю та аналізу фінансово-господарського стану підприємств [1]. Особливо вагомим значення вивчення підходів до проведення економічного аналізу набуває для підприємств агропромислового комплексу. Слід відмітити, що не існує усталених та комплексних науково-методологічних підходів до здійснення аналізу господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Окремі питання організації та проведення економічного аналізу підприємств у своїх роботах досліджували такі українські та російські вчені як: Андрійчук В. Г., Білик М. С., Бутко А. Д., Загородній А. Г., Івахненко В. М., Каракоз І. І., Кіндрацька Г. І., Савицька Г. В., Самборський В. І., Стецюк Л. С., Чумаченко М. Г. [2, 3, 4]. Проте питання визначення підходів щодо аналізу господарської діяльності сільськогосподарських підприємств з метою збільшення виробництва продукції та підвищення рентабельності на сьогодні залишається відкритим та потребує додаткового вивчення.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета роботи полягає у розробленні і науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад до використання інструментарію економічного аналізу при аналізі виробництва продукції на сільськогосподарських підприємствах. Для досягнення мети дослідження були поставлені та вирішені такі завдання: оцінка результатів діяльності сільськогосподарських підприємств; формування методологічного підходу до аналізу виробництва продукції сільськогосподарських підприємств; виявлення резервів збільшення обсягів виробництва продукції

сільськогосподарського підприємства; оцінка ефективності заходів щодо збільшення виробництва продукції.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до даних Державної служби статистики України, починаючи з 2012 р. існуюча позитивна динаміка рівня рентабельності виробництва продукції сільськогосподарських підприємств України, яка спостерігалася до 2011 р., змінилася різким зниженням рентабельності сільськогосподарського виробництва (рис. 1) [5, 6].

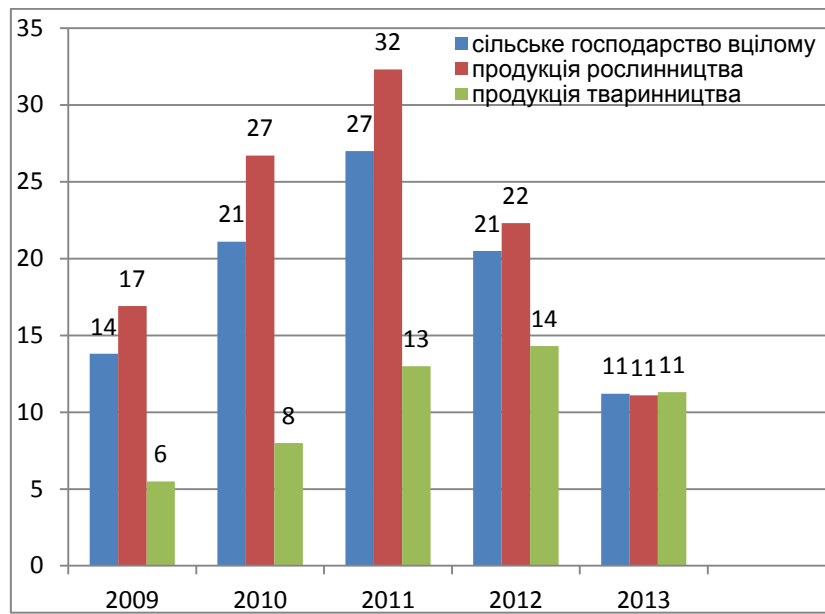

Рисунок 1 - Динаміка рівня рентабельності сільськогосподарського виробництва України

Значне зниження рентабельності характерне як для продукції рослинництва, так і для продукції тваринництва. І якщо до 2012 р. в рослинництві існувала вища норма прибутку, ніж в тваринництві, то в 2013 р. рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва знизився вдвічі порівняно до 2012 р. та був навіть нижчий, ніж рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва. Таким чином, якщо продукція тваринництва в Україні була низькорентабельною доволі тривалий час, і сільськогосподарське підприємство забезпечувало надходження прибутку за рахунок продукції рослинництва, то на сьогодні виникла загроза цілковитої втрати рентабельності сільськогосподарського виробництва.

Проведені дослідження динаміки середніх цін реалізації основних видів продукції рослинництва дозволяють стверджувати, що встановлені ціни на продукцію є ключовим фактором від якого залежать обсяг грошових надходжень та рентабельність реалізації сільськогосподарських підприємств (рис. 2).

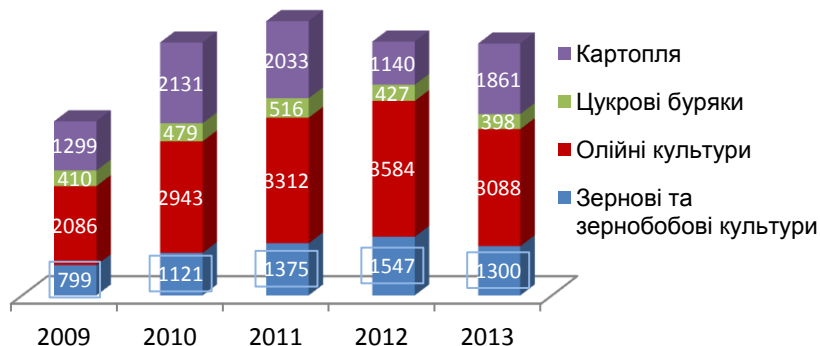

Рисунок 2 – Середні ціни реалізації основних видів продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами України, грн за т

В той же час, як показує практика, доходи підприємств збільшуються не за рахунок необґрунтованого підвищення цін на вироблену продукцію, а завдяки належним чином організованій системі управління, оптимізації виробництва продукції, впровадження новітніх технологій. На забезпечення ефективності як сільського господарства в цілому, так і окремого сільськогосподарського підприємства, і покликаний аналіз господарської діяльності підприємства. Тому аналізу господарської діяльності слід приділяти більшого значення. Не проведення аналізу або ж формальне його проведення на сільськогосподарських підприємствах пов'язані, у першу чергу, з відсутністю зацікавленості у його результатах. Централізоване управління сільськогосподарськими підприємствами об'єднаних холдингом звелo нанівець потребу в аналізі господарської діяльності на окремих підприємствах. Проте, врахування особливостей виробництва на місцях має суттєвий вплив на результати діяльності.

В зв'язку зі специфікою діяльності підприємств галузі сільського господарства аналіз їх господарської діяльності має певні особливості. Здійснюючі аналіз діяльності сільськогосподарських, необхідно враховувати вплив природно-кліматичних умов, значної тривалості виробничого циклу, місцезнаходження підприємства на результати сільськогосподарського виробництва, проводити оцінку сезонного характеру сільськогосподарського підприємства, якості земельних угідь, розраховувати специфічні показники, що характеризують діяльність сільськогосподарського підприємства, а саме урожайність культур, продуктивність тварин, класність продукції.

Запропонований нижче підхід (рис. 3, табл. 1) до проведення економічного аналізу виробництва продукції рослинництва, враховує можливості підвищення рентабельності виробництва продукції за рахунок розробки оптимальної структури посівних площ та заходів щодо підвищення урожайності сільськогосподарських культур. Такий підхід до організації аналізу господарської діяльності сільськогосподарських підприємств вирішує проблему пошуку резервів збільшення обсягів виробництва продукції підприємства. В результаті аналізу було виявлено ряд резервів з підвищення урожайності сільськогосподарських культур:

- збільшення норми внесення добрив в діючий речовині;
- дотримання оптимальних норм висіву насіння;

- збільшення в структурі сортів та гібридів сільськогосподарських культур високоврожайних сортів та гібридів;
- зменшення втрат продукції при збиранні врожаю за рахунок оптимізації строків збирання;
- здійснення заходів по вапнуванню ґрунтів.

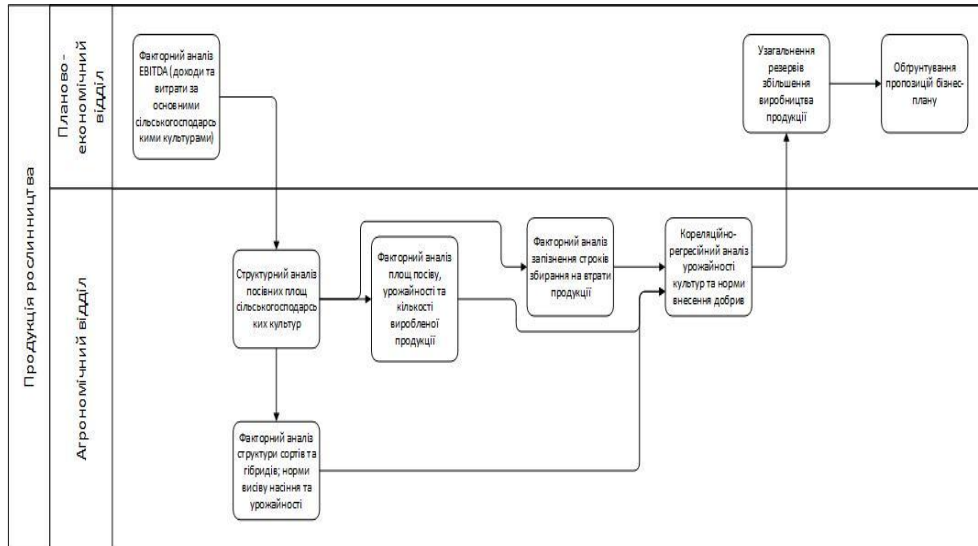

Рисунок 3 – Підхід до проведення економічного аналізу виробництва продукції рослинництва

Таблиця 1 – Методи проведення аналізу господарської діяльності сільськогосподарських підприємств в розрізі напрямів аналізу

Показники господарської діяльності	Метод аналізу
1	2
Аналіз виробництва продукції рослинництва	
Виконання плану виробництва продукції	Порівняння. Побудова рядів динаміки. Метод ланцюгових підстановок. Метод абсолютних різниць
Структура посівних площ та виконання плану посіву та збиральних робіт	Порівняння. Метод відносних різниць. Метод ланцюгових підстановок
Витрати матеріальних ресурсів	Порівняння. Побудова рядів динаміки. Метод відносних різниць. Метод ланцюгових підстановок. Метод абсолютних різниць
Урожайність сільськогосподарських культур	Порівняння. Використання середніх величин. Бенчмаркінг. Метод кореляції. Метод ланцюгових підстановок. Спосіб абсолютних різниць
Витрати на орендну плату за користування землею	Порівняння. Метод ланцюгових підстановок
Ефективність використання сільськогосподарських угідь	Метод відносних величин. Метод ланцюгових підстановок
Земельний фонд	Порівняння. Побудова рядів динаміки. Групування. Метод абсолютних різниць

Продовження таблиці 1

1	2
Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства	
Рентабельність виробленої продукції	Порівняння. Побудова рядів динаміки. Метод ланцюгових підстановок
Рівень прибутковості	Порівняння. Побудова рядів динаміки. Метод ланцюгових підстановок. Метод абсолютних різниць
Аналіз собівартості продукції	
Загальна сума витрат на виробництво продукції	Порівняння. Метод ланцюгових підстановок
Витрати на 1га посівної площі в розрізі культур	Порівняння. Побудова рядів динаміки. Бенчмаркінг. Метод ланцюгових підстановок
Постійні виробничі витрати	Порівняння. Метод абсолютних різниць

Апробація підходу при аналізі резервів збільшення виробництва продукції була виконана на ТОВ "Білопілля Агросвіт". Здійснивши аналіз впливу структури сортів на середню урожайність сільськогосподарських культур ТОВ "Білопілля Агросвіт", було з'ясовано, що підприємство надає належну увагу сортооновленню та виявлено вплив структури сортів на середню урожайність по культурі. У результаті проведеного аналізу було виявлено, що збільшення норми висіву насіння озимої пшениці на 16кг/га призвело до підвищення урожайності даної культури на 0,32 т/га, а зменшення норми висіву насіння озимого ріпаку на 0,04п.од/га викликало зниження урожайності на 0,28 т/га. Збільшення норми висіву насіння сої на 23 кг/га сприяло збільшенню урожайності сої на 0,4 т/га. У зв'язку з підвищенням норми висіву насіння соняшнику урожайність даної культури зросла на 0,29 т/га, але під дією інших факторів загальне зростання урожайності склало 0,21 т/га. Урожайність кукурудзи зросла на 1,93 т/га завдяки підвищенню норми висіву насіння на 0,26 п.од/га. Узагальнені результати аналізу наведені в табл. 2.

Таблиця 2 – Узагальнення резервів збільшення виробництва продукції ТОВ "Білопілля Агросвіт"

Джерело резервів	Пшениця, т	Ріпак, т	Соя, т	Соняшник, т	Кукурудза, т
Покращення структури посіву	1040	180	-1205	-972	5803
Додаткове внесення мінеральних добрив	0	0	737	71	252
Використання більш урожайних сортів та гібридів	784	173	55	205	0
Дотримання оптимальної норми висіву	0	403	0	0	0
Збирання врожаю в оптимальні строки	824	187	792	0	0
<i>Всього</i>	<i>2648</i>	<i>943</i>	<i>378</i>	<i>-697</i>	<i>6055</i>
% до фактичного об'єму виробництва продукції	23	22	6	-37	816

Великий вплив на урожайність сільськогосподарських культур спричиняють строки збирання. Біологічні та фізичні втрати зерна після його дозрівання складають: на 4–5-й день – 2–3 %, 10-й день – 10–15 %, 15-й день – 20–30 %. Аналіз впливу строків збирання найбільш схильних до втрат продукції (а саме: озимої пшениці, озимого ріпаку та сої) виявив резерви збільшення виробництва, якщо б підприємство організувало збирання продукції в оптимальні строки.

Урожайність сільськогосподарських культур залежить також і від ряду агротехнічних заходів: якості та способів обробітку ґрунту, розміщення культур в сівозміні, способів та строків догляду за посівами, застосування засобів захисту рослин, вапнування та гіпсування ґрунтів [4]. В ході аналізу було з'ясовано, що способи обробітку ґрунту хоча й різняться за полями, але не вплинули на урожайність виробництва, а проведення заходів з оброблення полів засобами захисту рослин не розрізнялося в розрізі полів. В той же час, вапнування ґрунтів мало місце не на всіх полях. Було досліджено вплив проведення даного заходу на урожайність сільськогосподарських культур. Таким чином, середня урожайність озимої пшениці в наслідок вапнування ґрунтів зросла на 0,5 т/га, ріпаку ярого та озимого – лише на 0,04 т/га, соняшнику – на 0,16 т/га. А от соя не відчула впливу вапнування на її урожайність. Отже, майже всі культури, крім сої, в більшій чи меншій мірі позитивно реагують на проведення вапнування ґрунтів, що є значним резервом збільшення виробництва продукції.

Отримані результати аналізу було згруповано та зведено в таблицю 3.

Таблиця 3 – Оцінка ефективності заходів щодо збільшення виробництва продукції ТОВ "Білопільля Агросвіт"

Показники	Рік		
	2014	резерв	плановий
<i>1. Площа посіву, га</i>	<i>6917</i>	<i>0</i>	<i>6917</i>
пшениця озима	1961	176	2137
ріпак озимий	1440	60	1500
соя	2730	-502	2228
соняшник	706	-360	346
кукурудза	80	626	706
<i>2. Загальна кількість виробленої продукції, т</i>	<i>25133</i>	<i>9327</i>	<i>34460</i>
пшениця озима	11585	2648	14233
ріпак озимий	4344	943	5287
соя	6578	378	6956
соняшник	1884	-697	1187
кукурудза	742	6055	6797
<i>2.1 Залікова урожайність основних с./г. культур, т/га</i>			
пшениця озима	5,9	0,8	6,7
ріпак озимий	3,0	0,5	3,5
соя	2,4	0,7	3,1
соняшник	2,7	0,8	3,4
кукурудза	9,3	0,4	9,6

Продовження табл. 3

<i>3. Загальні витрати, тис. грн</i>	<i>52049,3</i>	<i>6872,3</i>	<i>58921,6</i>
пшениця озима	14765,6	1726,6	16492
ріпак озимий	12974,1	965	13939
соя	18946,8	-1820	17127
соняшник	4334,2	-2092,2	2242
кукурудза	1028,6	8092,9	9122
<i>4. Собівартість, грн/т</i>			
пшениця озима	1275	-116	1159
ріпак озимий	2987	-350	2636
соя	2880	-418	2462
соняшник	2301	-412	1889
кукурудза	1387	-45	1342
<i>5. Дохід від реалізації продукції, тис. грн без ПДВ</i>	<i>91448,3</i>	<i>24581,9</i>	<i>116030,2</i>
пшениця озима	27647,4	6319,4	33966,8
ріпак озимий	23550,8	5112,4	28663,3
соя	31993,7	1838,5	33832,2
соняшник	6573,1	-2431,8	4141,4
кукурудза	1683,2	13743,3	15426,6
<i>5.1 Середня ціна реалізації продукції, грн/т</i>			
пшениця озима	2386	0	2386
ріпак озимий	5421	0	5421
соя	4864	0	4864
соняшник	3489	0	3489
кукурудза	2270	0	2270
<i>6. Операційний прибуток, тис. грн</i>	<i>39399,0</i>	<i>17709,6</i>	<i>57108,6</i>
<i>7. Рентабельність робочого капіталу, %</i>	<i>75,7</i>	<i>21,2</i>	<i>96,9</i>

Запровадження заходів з підвищення урожайності сільськогосподарських культур дозволяє збільшити виробництво продукції на 9327 т. (при збільшенні виробництва продукції з 25133 до 34460 т). І, хоча планові затрати на виробництво продукції у розрахунку на 1 га посівної площі за всіма культурами, крім озимої пшениці зростуть, але за рахунок підвищення урожайності культур собівартість всіх видів виробленої продукції знизиться. Тому дохід від реалізації продукції підвищиться з 91448,3 до 116030,2 тис. грн, або на 24581,9 тис. грн, а операційний прибуток підприємства зросте на 17709,6 тис. грн., та становитиме 57108,6 тис. грн.

Таким чином, у результаті впровадження розроблених заходів на основі проведеного аналізу господарської діяльності ТОВ "Білопілля Агросвіт" можна досягти: підвищення операційного прибутку на 45%; зростання рентабельності робочого капіталу на 28 %; зниження собівартості сільськогосподарської продукції на 9–18 %.

ВИСНОВКИ

Аналіз динаміки рентабельності сільськогосподарських підприємств виявив зниження рентабельності виробництва як рослинництва, так і тваринництва. Такі результати прямо пов'язані з тенденцією до зниження цін на сільськогосподарську продукцію. Тому сільськогосподарським

підприємствам варто шукати шляхи до зниження собівартості продукції, одним з яких є підвищення врожайності сільськогосподарських культур. Запропонований у роботі підхід щодо проведення економічного аналізу виробництва продукції рослинництва вирішує проблему пошуку резервів збільшення обсягів виробництва продукції сільськогосподарського підприємства.

Під час аналізу обсягів виробництва продукції ТОВ "Білопільля Агросвіт" було виявлено, що шляхами збільшення виробництва є вдало підібрана структура посівних площ та рівень урожайності сільськогосподарських культур. Проведений аналіз впливу факторів на урожайність сільськогосподарських культур виявив такі резерви підвищення урожайності:

- збільшення норми внесення мінеральних добрив; разом з тим було знайдено постійну величину урожайності, не пов'язану з кількістю добрив по кожній культурі, що потребує використання моделі розрахунку оптимальної норми внесення мінеральних добрив під запланований рівень урожайності за культурами;

- дотримання оптимальної норми висіву сільськогосподарських культур. За рахунок збільшення норми висіву насіння в 2014 р. підприємство змогло підвищити урожайність озимої пшениці на 0,32 т/га, сої – 0,4 т/га, соняшнику – 0,29 т/га, кукурудзи – 1,93 т/га. А от зменшення норми висіву озимого ріпаку викликало недобір врожаю в кількості 0,28 т/га;

- збільшення в структурі сортів та гібридів підприємства високоврожайних;

- зменшення втрат продукції під час проведення збиральних робіт шляхом проведення збирання врожаю в оптимальні строки. Проведене дослідження показало, що запізнення зі строками збирання сої викликало втрати врожаю в кількості 0,29 т/га, озимої пшениці – 0,42 т/га, озимого ріпаку – 0,13 т/га;

- проведення вапнування ґрунтів з метою зниження їх кислотності забезпечує підвищення засвоєння сільськогосподарськими культурами мінеральних добрив, що дає змогу отримати прибавку врожаю озимої пшениці в розмірі 0,5 т/га, ріпаку – 0,04 т/га, соняшнику – 0,16 т/га.

ECONOMIC APPROACHES TO PRODUCTION ANALYSIS IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

S. I. Kolosok, Ph.D., Senior Lecturer;

N. M. Kravchenko, Student

Sumy State University,

2, Rimskogo-Korsakova St., 40007, Sumy, Ukraine

E-mail: kolosok@management.sumdu.edu.ua;

n.kravchenko@bas.latagro.com.ua

In the paper, the authors study the performance of agricultural enterprises. They consider the need to improve the methodological approaches of economic analysis and suggest an approach to the production analysis of agricultural enterprises. The reserves for increase of the agricultural enterprises' production have been identified and their economic evaluations have been carried out.

Keywords: *economic analysis, approach to economic analysis, crop production, yield of crops.*

ПРО ПОДХОДЫ К ПРОВЕДЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ПРОИЗВОДСТВА ПРОДУКЦИИ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

С. И. Колосок, канд. экон. наук, ст. преподаватель;
Н. Н. Кравченко, студент

Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, Сумы, 40007, Украина

E-mail: kolosok@management.sumdu.edu.ua
n.kravchenko@bas.latagro.com.ua

В работе проведено исследование результатов деятельности сельскохозяйственных предприятий. Рассмотрена необходимость усовершенствования методологических подходов экономического анализа и предложен подход к анализу производства продукции сельскохозяйственных предприятий. Выявлены резервы увеличения объемов производства сельскохозяйственных предприятий и проведена их экономическая оценка.

Ключевые слова: экономический анализ, подход к проведению экономического анализа производства продукции растениеводства, урожайность сельскохозяйственных культур.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Колосок С. І. Основні підходи до проведення аналізу господарської діяльності сільськогосподарського підприємства [Електронний ресурс] / С. І. Колосок, Н. М. Кравченко // Сучасний менеджмент і економічний розвиток. – Режим доступу: <http://me.fem.sumdu.edu.ua>.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 528 с.
3. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник / за ред. І. В. Сіменко, Т. Д. Косової. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. - 384 с.
4. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебник. – 5-е изд., перераб. и доп. / Г. В. Савицкая.– М. : ИНФРА-М, 2009. – 536 с.
5. Рослинництво України 2013: статистичний збірник / за ред. Н. С. Василенко. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 180 с.
6. Сільське господарство. Зведені показники / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.

Надійшла до редакції 14 грудня 2014 р.